

**Jacek Janusz Mrozek, Magdalena
Golińska-Konecko**

**Przestępstwo stalkingu wobec osób
powszechnie znanych**

Media – Kultura – Komunikacja Społeczna 11/2, 73-83

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Jacek Janusz Mrozek, Magdalena Golińska-Konecko

Przestępstwo stalkingu wobec osób powszechnie znanych

Słowa kluczowe: stalking, uporczywe nękanie, przemoc emocjonalna, zastraszanie, molestowanie seksualne.

Key words: stalking, persistent harassment, emotional abuse, intimidation, impersonating someone.

Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu jest próba ukazania problematyki uporczywego, złośliwego nękania, często zmieniającego się w zastraszanie, mogącego wywołać poczucie zagrożenia, co w doktrynie prawniczej nazywane jest stalkingiem, a w psychologii przemocą emocjonalną. W tych przypadkach prześladowcami mogą być osoby zupełnie obce lub ekspartnerzy. Punktem przełomowym w tym drugim przypadku bywa najczęściej zakończenie związku lub znajomości¹.

Sprawcy tych ataków (stalkerzy) w celu gnębienia swych ofiar używają rozmaitych metod i środków, jakie dostarcza im rozwój technologii komunikacyjnych, tj. komunikatorów internetowych, e-maili, portali społecznościowych, telefonów, sms-ów, a nawet tradycyjnej korespondencji².

Pierwszym stalkerem, który prześladował znaną osobę, był John Hinckley – fan Jodie Foster. Pisał on do aktorki listy, a gdy odpowiedziała mu na swoim fanpage’u, uznał, że ona także jest nim zainteresowana i zaczął planować ich wspólne życie. Żeby zaimponować aktorce, mężczyzna postanowił dokonać spektakularnego czynu – zastrzelić ówczesnego prezydenta USA Ronalda Reagana. W dniu 30 marca 1981 roku pod hotelem Hilton w Waszyngtonie oddał sześć strzałów w kierunku Prezydenta Stanów Zjednoczonych (zranił go

¹ Jeden z najbardziej znanych przypadków stalkingu w Polsce to historia Sebastiana W., zafascynowanego młodą dentystką Angeliką Krupską. Mężczyzna twierdził, że się w niej „zakochał” po tym, jak wyrwała mu ząb. Sebastian W. przychodził pod jej dom i pojawiał się w pracy. Wyznaniem miłości oplakatował klatkę schodową. Dzwonił, wysyłał listy, chodził za nią krok w krok, próbował dotykać w intymne miejsca. Był agresywny w stosunku do niej i do bliskich, którzy próbowali ją chronić. W 2008 roku sąd uznał go za winnego 12 z 13 różnych przestępstw, które zarzuciła mu prokuratura i skazał go na 3,5 roku pozbawienia wolności oraz zakazał zbliżania się do pokrzywdzonej i jej bliskich przez 15 lat. Zob. [online] <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,126765,7147357,Milosc_do_dentystki_zaprowadzila_go_do_wiezienia.html>, dostęp: 13.07.2013.

² Ang. *stalking* – termin pochodzi z żargonu myśliwskiego, oznacza ‘zakradanie się’, ‘podchodzenie do zwierzyny’, ‘osaczenie’.

i trzy inne osoby). Hinckleya uznano za niepoczytalnego i do dziś przebywa on w szpitalu psychiatrycznym³.

Stalking według amerykańskiej ustawowej definicji to „celowe, złośliwe, wielokrotne przesładowanie i molestowanie innej osoby zagrażające jej bezpieczeństwu”. Zgodnie z definicją niemiecką to: „celowe i powtarzające się przesładowanie albo molestowanie osoby, które zagraża jej fizycznej lub psychicznej nietykalności oraz bezpieczeństwu”⁴.

Karnoprawne uwarunkowania stalkingu

Definicję stalkingu w polskim systemie prawnym można odnaleźć w art. 190a kodeksu karnego (dalej: k.k.) obowiązującym od dnia 6 czerwca 2011 roku⁵: „§ 1. Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Tej samej karze podlega, kto, podszywając się pod inną osobę, wykorzystuje jej wizerunek lub inne jej dane osobowe w celu wyrządzenia jej szkody majątkowej lub osobistej. § 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. § 4. Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 2 następuje na wniosek pokrzywdzonego”.

Wprowadzenie do systemu polskiego prawa tej nowej regulacji wzbudziło w doktrynie poważne kontrowersje i sprzeczne opinie. Jej zwolennicy argumentowali, że stanowi ona adaptację najnowszych rozwiązań występujących za granicą oraz pozwala na lepszą ochronę prawną opisanych w niej dóbr, gdyż uszczelnia „dziurawy” i nieefektywny w tym względzie system prawa polskiego. Przeciwnicy zaś jej wprowadzenia podnosili, że sfera, o którą chodzi w nowych przepisach, jest chroniona wieloma normami w dotychczasowym systemie prawa, a ponadto zwracali uwagę, że ustawodawca posługuje się sformułowaniami nieostryimi i ocennymi⁶.

Dobrem chronionym przepisem art. 190a k.k. jest związane z ochroną wolności człowieka prawo do życia w poczuciu bezpieczeństwa, tj. wolnego od jakiegokolwiek formy dręczenia, nękania i poczucia zagrożenia. Ochronie podlega zatem wolność psychiczna człowieka, jak również jego prawo do ochrony życia prywatnego i rodzinnego, gdyż sprawca może być karany za istotne naruszenie prywatności pokrzywdzonego. Najczęściej jednak istotą tego czynu

³ M. Błaszczuk, *30 lat temu Tim McCarthy uratował prezydenta Reagana*, [online] <<http://dziennikzwiazkowy.com/polecamy/czlowiek-dzieki-ktoremu-przezywl-prezydent/>>, dostęp: 10.06.2013.

⁴ Regulacje stanowe oraz federalne dotyczące stalkingu dostępne są online: <www.victimsofcrime.org/our-programs/stalking-resource-center/stalking-laws>, dostęp: 4.09.2014.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 88, poz. 553 ze zm.).

⁶ M. Filar, *Komentarz do art. 190a kodeksu karnego*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2012, s. 955–956.

będzie sytuacja, w której sprawca dokonuje zamachu na psychikę człowieka poprzez naruszenie jego prywatności. W myśl art. 190a § 2 k.k. dodatkowo ochronie podlega wizerunek oraz dane osobowe pokrzywdzonego, a zgodnie z art. 190a § 3 k.k. także jego życie⁷.

W przepisie § 1 ww. artykułu k.k. ustawodawca posługuje się określeniem „uporczywe nękanie”. Trudność sprawia interpretacja znamienia czasownikowego „nękanie”, którego ustawa nie definiuje. Nie wchodząc bliżej w to złożone zagadnienie, warto jedynie przypomnieć, że w języku polskim „nękać” to ‘ustawicznie dręczyć, tropić, niepokoić (czymś) kogoś, nie dawać chwili spokoju’⁸. Nie jest to znamię ostre i jako takie budzi poważne wątpliwości interpretacyjne. Wydaje się, że realizują je tylko takie zachowania, które powodują przykrość pokrzywdzonemu, wyrządzają mu krzywdę czy powodują dyskomfort. Niewątpliwie w pojęciu nękania mieści się powtarzalność zachowań sprawcy (a zatem nie wystarczy tu zachowanie jednorazowe). Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 stycznia 2001 roku stwierdził, że uporczywe nękanie jest antynomią jednorazowego czy nawet kilkakrotnego zachowania sprawcy⁹. Z kolei w postanowieniu z dnia 12 grudnia 2013 roku wskazał, że „uporczywe nękanie” musi polegać na nieustannym oraz istotnym naruszaniu prywatności innej osoby oraz na wzbudzeniu w pokrzywdzonym uzasadnionego okolicznościami poczucia zagrożenia, przy czym ustawodawca nie wymaga, aby zachowanie stalkera niosło ze sobą element agresji. Sąd podkreślił, że w kontekście strony podmiotowej tego przestępstwa irrelevantne jest także, czy czyn sprawcy powodowany jest żywionym do pokrzywdzonego uczuciem miłości, nienawiści, chęcią dokuczenia mu, złośliwością czy chęcią zemsty¹⁰.

Kolejna wątpliwość dotyczy przedmiotu czynności wykonawczej, tj. nękania innej osoby lub osoby jej najbliższej. Pojęcie osoby najbliższej zostało zdefiniowane w art. 115 § 11 k.k. A zatem nie jest osobą najbliższą np. niemieszkająca wspólnie z narzeczonym jego narzeczona. W doktrynie pojawiają się również wątpliwości, czy osobą najbliższą jest ta, która pozostaje z inną (tej samej płci) w tzw. związku partnerskim. Należy sądzić, że jest ona takową, ale nie jest to pogląd powszechnie akceptowany, wobec czego w praktyce i tu mogą pojawić się wątpliwości. Z drugiej jednak strony przepis mówiący o „nękaniu innej osoby lub osoby jej najbliższej” ustanawia dość szeroki zakres przedmiotowy działania. Jeśli nawet dana osoba nie jest osobą najbliższą dla pokrzywdzonego, to i tak jest ona „inną osobą” dla samego sprawcy¹¹.

Alternatywnym dokonaniem przestępstwa uporczywego nękania jest istotne naruszenie przez sprawcę prywatności pokrzywdzonego. Prywatność

⁷ S. Hypś, *Komentarz do art. 190a kodeksu karnego*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2012, s. 858.

⁸ *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. II, Warszawa 1984, s. 317.

⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 stycznia 2001 r. (V KKN 504/00), „Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karno i Wojskowa” nr 7–8, poz. 57.

¹⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2013 r. (III KK 417/13), LEGALIS nr 753717.

¹¹ M. Mozgawa, *Komentarz do art. 190a kodeksu karnego*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2012, s. 431–432.

to pewien obszar przyrodzonej wolności człowieka, w którym ma on prawo autonomicznie decydować o kształcie swojego szeroko rozumianego trybu życia. Może obejmować ona zatem różne aspekty życia, począwszy od decydowania o swoim wizerunku, sposobie wyrażania emocji i myśli (wypowiedzi) oraz o sposobie postępowania. Cechą prywatności jest to, że zapewnia się człowiekowi ochronę przed ingerencją innych ludzi, co często wyraża się w ochronie miejsca zamieszkania, tajemnicy korespondencji i innych informacji osobistych oraz relacji z osobami bliskimi¹².

Prawo do prywatności nie ma jednak charakteru bezwzględnego i może być ograniczane okolicznościami współżycia społecznego lub systemem prawa. Istotne naruszenie prywatności będzie miało zatem miejsce w przypadku podejmowania przez sprawcę czynności, które godzą w życie prywatne lub rodzinne pokrzywdzonego wbrew jego woli. Naruszenie to w szczególności obejmuje ingerencję w osobiste sprawy pokrzywdzonego, publiczne ujawnianie faktów prywatnych lub stawiających go w niekorzystnym świetle, a także naruszenie tajemnicy korespondencji lub tzw. miru domowego¹³.

Znamiona typu określonego w art. 190a § 2 k.k. realizuje zachowanie polegające na podjęciu przez sprawcę działań jako inna osoba, czyli np. przedstawianie się nazwiskiem innej osoby lub posługiwanie się jej podpisem. Tak należy rozumieć znamię „podszywając się pod inną osobę”. Zachowanie takie musi być podjęte bez wiedzy i zgody osoby, za którą sprawca się podaje. Ten typ wymaga, aby osoba podszywająca się pod drugą osobę wykorzystwała jej wizerunek lub dane osobowe¹⁴.

Penalizacja tego zachowania ma zapobiegać przede wszystkim stosunkowo nowemu zjawisku, jakim jest przywłaszczenie cudzej tożsamości w sieci internetowej, podszywanie się pod inną osobę na różnego rodzaju forach internetowych czy składanie w formie elektronicznej różnego typu zamówień przy uporowaniu, że pochodzą one od innej osoby niż składający je w rzeczywistości sprawca. Ze względu jednak na sposób ujęcia znamion przepis art. 190 § 2 k.k. odnosi się nie tylko do aktywności podejmowanej przy użyciu najnowszych technologii, ale także do wszelkich zachowań, przy pomocy których sprawca wykorzystuje wizerunek osoby lub jej dane osobowe, podszywając się pod pokrzywdzonego¹⁵.

Pojęcie danych osobowych jest tożsame z definicją zawartą w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych¹⁶. Stosownie do art. 6 ust. 1 tej ustawy za dane osobowe uważa się wszelkie informacje dotyczące zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osoby fizycznej.

¹² S. Hyps, dz. cyt., s. 859.

¹³ Tamże.

¹⁴ A. Zoll, *Komentarz do art. 190a kodeksu karnego*, w: *Kodeks karny. Część szczególna*, red. A. Zool, Warszawa 2013, s. 607.

¹⁵ A. Michalska-Warias, *Komentarz do art. 190a kodeksu karnego*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2012, s. 461.

¹⁶ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2002 r., nr 101, poz. 926 ze zm.).

Osobą możliwą do zidentyfikowania jest osoba, której tożsamość można określić bezpośrednio, w szczególności przez powołanie się na numer identyfikacyjny albo jeden lub kilka specyficznych czynników określających jej cechy fizyczne, fizjologiczne, umysłowe, ekonomiczne, kulturowe lub społeczne¹⁷. Zatem strona przedmiotowa występuku stypizowana w § 2 art. 190a k.k. polega na wykorzystaniu wizerunku innej osoby lub jej danych osobowych poprzez podszycie się pod tę osobę¹⁸.

W art. 190a § 3 k.k. został ujęty typ kwalifikowany przez następstwo zarówno uporczywego nękania (§ 1), jak i podszywania się pod inną osobę (§ 2), polegający na spowodowaniu tymi czynami skutku w postaci targnięcia się pokrzywdzonego na własne życie. Istotą tego jest doprowadzenie do zamachu na własne życie, a zatem dla ponoszenia odpowiedzialności karnej przez sprawcę obojętny jest wynik tego zamachu. Sprawca będzie odpowiadał zatem zarówno wtedy, gdy samobójstwo zostało dokonane, jak i wtedy, gdy pokrzywdzony tylko usiłował je popełnić. Między zachowaniem sprawcy a nastąpieniem wskazanego skutku zachodzić musi związek przyczynowy. Do jego zaistnienia konieczne jest więc stwierdzenie, że jedno z opisanych w art. 190a § 1 lub 2 k.k. przestępstw było zasadniczą przyczyną targnięcia się na życie pokrzywdzonego¹⁹.

Sprawcą wszystkich typów przestępstw opisanych w art. 190a k.k. może być każdy człowiek (przestępstwa powszechne), który spełnia ogólne warunki odpowiedzialności karnej. Od strony podmiotowej następuje zróżnicowanie w poszczególnych typach przestępstw określonych w tych przepisach. Przestępstwo uporczywego nękania (art. 190a § 1 k.k.) może być popełnione tylko umyślnie zarówno z zamiarem bezpośrednim, jak i ewentualnym. Natomiast czyn podszywania się pod inną osobę (art. 190a § 2 k.k.) jest już przestępstwem kierunkowym, może być zatem popełnione wyłącznie umyślnie i to tylko w zamiarze bezpośrednim (*dolus directus coloratus*). Ponieważ przestępstwo z art. 190a § 3 k.k. jest typem kwalifikowanym przez następstwo wskazanych czynów, do określenia strony podmiotowej będzie miała zastosowanie konstrukcja tzw. winy kombinowanej (mieszanej, tj. umyślno-nieumyślnej)²⁰.

Przestępstwa z art. 190a § 1 i 2 k.k. ścigane są na wniosek pokrzywdzonego, zaś typ kwalifikowany (§ 3) – z urzędu. Takie zróżnicowanie należy uznać za zasadne, bowiem dobro zagrożone w typie kwalifikowanym ma zdecydowanie większą wartość niż w przypadku dóbr chronionych przepisami § 1 i 2. Jest to również wyrazem konsekwencji ustawodawcy, ponieważ inne typy przestępstw, w przypadku których dochodzi do targnięcia się pokrzywdzonego na własne życie, również ścigane są z urzędu (art. 207 § 3 i art. 352 § 3 k.k.)²¹.

Przestępstwa określone w art. 190a § 1 i 2 k.k. zagrożone są karą do 3 lat pozbawienia wolności. Możliwe jest więc stosowanie wobec sprawcy tych przestępstw, w wypadku spełnienia przesłanek z art. 66 § 1 k.k., warunko-

¹⁷ M. Mozgawa, dz. cyt., s. 433.

¹⁸ A. Michalska-Warias, dz. cyt., s. 461.

¹⁹ S. Hypś, dz. cyt., s. 860.

²⁰ Tamże, s. 860–861.

²¹ M. Mozgawa, dz. cyt., s. 434.

wego umorzenia postępowania. Zgodnie z art. 58 § 3 k.k., sąd zamiast kary pozbawienia wolności może orzec grzywnę albo karę ograniczenia wolności do lat 2, chyba że czyn realizujący znamiona typu z art. 190a § 1 k.k. będzie występkiem o charakterze chuligańskim. Jeżeli społeczna szkodliwość czynu nie jest znaczna, sąd może zastosować art. 59 § 1 k.k. i odstąpić od wymierzenia kary, orzekając jednocześnie środek karny. Nie będzie to możliwe, jeżeli czyn realizujący znamiona z art. 190a § 1 k.k. będzie występkiem o charakterze chuligańskim. Z kolei przestępstwo określone w art. 190a § 3 k.k. zagrożone jest karą pozbawienia wolności do lat 10²².

Zgodnie z art. 46 § 1 k.k., sąd w razie skazania może orzec, a na wniosek pokrzywdzonego lub osoby uprawnionej orzeka obowiązek naprawienia szkody w całości albo w części lub zadośćuczynienie za krzywdę. Sąd ponadto może orzec wobec skazanego środek karny określony w art. 41a § 1 k.k., tj. obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób, zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu. Obowiązek ten lub zakaz może być połączony z obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu²³.

Skala występowania przestępstwa stalkingu

Wraz z wprowadzeniem do kodeksu karnego art. 190a, wzrosła świadomość społeczna i rozpoznawalność tego typu zachowań. Z danych Komendy Głównej Policji wynika, że w pierwszym półroczu 2012 roku z tego artykułu zostało wszczętych łącznie 2 085 postępowań karnych, w tym 1 865 z art. 190a § 1 oraz 217 z art. 190a § 2 k.k., a także 3 postępowania z art. 190a § 3 k.k. W przypadku nękania wykrywalność sprawców wyniosła ponad 77%²⁴.

Nie bez znaczenia w tym przypadku są współczesne technologie komunikacyjne. Prawie połowa Polaków uważa, że technologie te zmieniły na lepsze życie osób dorosłych, jak też dzieci i młodzieży. Blisko co trzeci przyznaje, że świat, w którym rozwinęły się te technologie, nie jest ani lepszy, ani gorszy niż ten, w którym do rozwoju technologii komunikacyjnych nie doszło. Zaledwie 13% twierdzi, że Internet i telefony komórkowe zmieniły świat na gorsze²⁵.

Skoro z technologii komunikacyjnych korzystają obecnie niemal wszyscy, to fakt występowania zagrażających zjawisk związanych z ich użyciem nie powinien budzić szczególnego zdziwienia. Świat wirtualny dla wielu stał się drugim domem, miejscem spotkań, źródłem informacji, wymiany poglądów

²² A. Zoll, dz. cyt., s. 609–610.

²³ Tamże, s. 610.

²⁴ Komenda Główna Policji, 2012 rok, [online] <<http://statystyka.policja.pl/st/informacje/79384.dok.html>>, dostęp: 12.06.2013.

²⁵ Raport CBOS, *Polacy w sieci*, kwiecień 2008 r., [online] <www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_058_08.PDF>, dostęp: 1.07.2013.

itp. Coś, co do pewnego momentu wydaje się rozrywką, nagle może obrócić się przeciwko użytkownikom. Oczywiście jest, że pewien ich odsetek zaangażuje się w działania ryzykowne narażające na działania stalkerów.

Z badań przeprowadzonych w 2009 roku na zlecenie Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, że co dziesiąty badany (9,9%) przyznał, że był kiedyś ofiarą uporczywego nękania, a to oznacza, że pokrzywdzonych mogło zostać ponad 3 miliony Polaków²⁶. Z ankiet rozdawanych w ramach projektu „Stop Stalking” wynika, że w 4 przypadkach na 10 stalker gromadzi informacje o swojej ofercie, chce znać szczegóły jej życia, a następnie zamęcza ją uporczywymi telefonami, przysyłaniem wiadomości sms i mms²⁷. Potwierdzają to ustalenia sądów zakończone prawomocnymi wyrokami²⁸.

Przykładowe ofiary przestępstwa stalkingu

Do ofiar stalkingu głównie należą osoby powszechnie znane, np. aktorzy, muzycy, sportowcy, tzw. celebryci czy dziennikarze²⁹. Ataki skierowane przeciwko tym osobom najczęściej nie mają charakteru bezpośredniego, lecz polegają na pośrednim pomawianiu czy obrażaniu, np. na plotkarskich portalach internetowych³⁰. Obraźliwe komentarze pojawiają się także tam, gdzie można oglądać twórczość artystów, na portalach typu Youtube czy na forach internetowych³¹. Nie wszystkie znane osoby potrafią nie reagować emocjonalnie na takie ataki³².

Przyczyna, dla której osoby stają się powszechnie znane, jest obojętna. Może mieć na to wpływ działalność społeczna, naukowa, polityczna, ale też

²⁶ Zob. [online] <<http://ms.gov.pl/pl/archiwum-informacji/news,1817,10,uporczywe-nekanie-stalking-ministerstwo.html>>, dostęp: 13.07.2013.

²⁷ Tamże.

²⁸ Zob. np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 27 czerwca 2013 r. (I ACA 406/13), LEGALIS nr 738772; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 19 lutego 2014 r. (II AKA 18/14), LEGALIS 804544; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 2014 r. (III KK 423/13), LEGALIS nr 994598.

²⁹ Zdecydowana większość współczesnych autorów opisujących to zjawisko unika definicji, decydując się na podawanie zespołu cech występujących w wielu przypadkach, takich jak np.: „atrybut indywidualnej osoby, polegający na tym, że jest ona rozpoznawana/znana w przestrzeni publicznej” – por. Ch. Rojek, *Celebrity*, Londyn 2001, s. 10. *Celebrities* mogą być lokalne albo globalne, a swoją pozycję mogą osiągać np. przez status przynależności (znana rodzina), status uzyskany (talent, uroda), status *celebrity* jako zjawisko przypisane związane z ekspansją mediów – por. W. Godzic, *Znani z tego, że są znani. Celebryci w kulturze tabloidów*, Warszawa 2007, s. 49.

³⁰ J. Pyżalski, *Agresja elektroniczna wśród dzieci i młodzieży*, Sopot 2011, s. 47.

³¹ Zjawisko agresji werbalnej w Internecie, tj. obrażania i wyzywania w sieci, określane jest jako *trolling*.

³² W Polsce spektakularnym wydarzeniem było zakończenie kariery przez reprezentantkę Polski w siatkówce Dorotę Świeniewicz. Siatkarka zrezygnowała z zawodowego uprawiania sportu w 2009 roku po długiej serii anonimowych ataków na forach internetowych, gdzie oceniano nie tylko jej grę, ale też wiek i wygląd. Zob. [online] <www.sport1.pl/O-wiadzczenie-Doroty-wieniewicz/a83944>, dostęp: 2.08.2013.

życie prywatne³³. Stalking wobec osób powszechnie znanych może mieć źródło w tym, że współczesne media tworzą iluzję bezpośredniego kontaktu z wykonawcą konkretnego zadania (aktorem, muzykiem, sportowcem, dziennikarzem itp.). W przypadku wielu seriali identyfikacja w czasie rzeczywistym jest już na tyle silna, że aktorzy często przeżywają kłopoty powiązane z odgrywaną postacią³⁴. Stają się też idolami, autorytetami. Wśród osób, które najpierw otrzymywały miłe sms-y, potem coraz bardziej agresywne, aż wreszcie obraźliwe, są m.in. Kinga Rusin, Małgorzata Foremniak, Robert Kozyra czy Anita Sokołowska³⁵.

Zachowania stalkingowe są niekiedy wstępem do znacznie poważniejszych przestępstw, takich jak zgwałcenie, pobicie, uszkodzenie ciała, a nawet zabójstwo. Najbardziej tragiczny tego typu przypadek to sprawa Miss Polski z 1991 roku, modelki Agnieszki Kotlarskiej. Stalker śledził jej życie zawodowe i prywatne, dręczył wyznaniem miłosnymi. W sierpniu 1996 roku na oczach męża i córki śmiertelnie ranił nożem. Po 14 latach opuścił zakład karny, a w 2014 roku ponownie zaatakował nożem osobę narodowości romskiej³⁶.

Kolejnym przykładem przemocy emocjonalnej jest sprawa dręczenia od ponad 7 lat dziennikarki z Olsztyna Lidii P. Sprawca tej przemocy Piotr Sz. (informatyk z Olsztyna) początkowo przesyłał jej kilkanaście miłych sms-ów każdego dnia, a następnie wykonywał „głuche telefony” i przekazywał e-maile o dwuznacznej treści. Z czasem posunął się w swym działaniu do gróźb, np. „Co ty Lidka wpadaj nie gadaj, będę cię gwałcił”; „i jeszcze silnik ci wykręcę z tego twojego srebrnego szerszenia w biały dzień”. Stalker nadal przesładuje dziennikarkę, dzwoni i wysyła sms-y na interwencyjny numer alarmowy redakcji TVP Olsztyn, z którą Lidia P. współpracuje. Większość z nich jest wulgarna. A oto treść kilku najłagodniejszych: „Jestem maniak. Takie imię dostałem od Lidki i cieszę się z tego, cieniaś”; „Lidka ja jak ciebie oglądam, to się zastanawiam czy ja ciebie Kocham”; „Lidia ja tam mogę spotykać się z tobą do końca życia. W sądzie też może być”; „Jak idę do Lidki spodnie mi spadną. Tak się w niej zakochałem, że paska do spodni zapomniałem”. Piotr Sz. nęka też dyrektora olsztyńskiego Oddziału Telewizji Polskiej. W ten sposób próbuje nawiązać kontakt z osobami z jej otoczenia³⁷. Ponadto pojawiał się pod domem dziennikarki, chodził pod oknami i pisał w sms-ach o tym, co w danej chwili ona robi, np. „Mały wykąpany, nakarmiony, widzę jak sobie gospodarujesz w tych zielonych dresach”. Mężczyzna nie zaniechał swoich praktyk, mimo iż

³³ Do grupy tej można zaliczyć np. Katarzynę W., która według prawomocnego wyroku zabiła swoją córkę Magdę oraz Bartłomieja W., który jako ojciec tego dziecka ma status pokrzywdzonego. W sieci można odszukać wiele wiadomości na temat tego głośnego procesu sądowego.

³⁴ W. Godzic, dz. cyt., s. 281.

³⁵ Zaczęło się od miłych sms-ów z pre-paida, a skończyło na groźbie: „wiem, gdzie mieszkasz, przyjdę pod twój dom, zabiję ciebie i twoje dzieci”, [online] <www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/zaczelo-sie-od-kocham-skonczylo-na-zabije,162963.html>, dostęp: 25.08.2012.

³⁶ Zob. [online] <http://wroclaw.gazeta.pl/wroclaw/1,35771,16478210,Zabojca_bylej_Miss_Polski_ranil_nozem_kolejna_osobe.html> dostęp: 4.09.2014.

³⁷ A. Kubik, *Informacje*, TVP Olsztyn, 8.01.2013.

od kilku lat w sprawę zaangażowana jest Policja, a od 2008 roku dziennikarka wytoczyła mu już cztery procesy karne o stalking³⁸. Dotychczas wszystkie z wytoczonych procesów przeciwko Piotrowi Sz. kończyły się umorzeniem. Biegli powołani w tych procesach uznali, że Piotr Sz. cierpi na urojenia i jedynym rozwiązaniem problemu jest poddanie się dobrowolnemu leczeniu, ale na to mężczyzna nie chce się zgodzić. W związku z tym stalker wciąż pozostaje bezkarny³⁹.

Podsumowanie

Zwalczanie przestępczości stalkingowej w Polsce, szczególnie tak przewlekłe i nieskuteczne, należy ocenić krytycznie. Bez względu na przyczynę takiej sytuacji (m.in. nieprecyzyjność przepisów prawa, nadmierną liczbę spraw oraz niewystarczającą obsadę kadrową prokuratur i sądów, a także niespójność opinii biegłych sądowych) działania te powodują, że stalking pozostaje bardzo poważnym problemem społecznym. Ustawodawca, ograniczając się jedynie do penalizacji tego zjawiska, zawęził obszar swoich zainteresowań wyłącznie do problemu kryminologicznego, a stalking jest przecież problemem interdyscyplinarnym i jako taki powinien być traktowany przez organy państwa. Pojedyncze rozwiązania nie wystarczą, aby skutecznie przeciwdziałać temu zjawisku. Konieczna jest współpraca wielu specjalistów, aby systemowo objąć ochroną prawną i psychologiczną ofiary tego przestępstwa.

Sytuację pokrzywdzonych dodatkowo komplikuje nieczęste wydawanie przez prokuratorów postanowień o zastosowaniu wobec podejrzanego dozoru Policji połączonego z zakazem kontaktowania się z ofiarami oraz zakazem przebywania w określonych miejscach, a także wymierzanie przez sądy kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, co naraża pokrzywdzonych na ryzyko doświadczenia dalszych czynów stalkingowych.

Należy na koniec zauważyć, że wobec niewydolności organów państwa w walce ze stalkingiem pomocy ofiarom udzielają inne podmioty. Jako przykład można podać osobę Adama Straszewicza – psychologa śledczego sporządzającego na potrzeby prokuratur, sądów i Policji opinie w zakresie psychologii śledczej, który udziela wszechstronnej pomocy ofiarom stalkingu⁴⁰.

Bibliografia

Źródła prawa:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 88, poz. 553 ze zm.).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2002 r., nr 101, poz. 926 ze zm.).

³⁸ Na pierwszej z nich, w 2008 roku, na sali sądowej mężczyzna wręczył dziennikarce kwiaty i publicznie się jej oświadczył.

³⁹ Zob. [online] <www.lidiapiechota.pl/p/stop-stalking.html>, dostęp: 4.09.2014.

⁴⁰ Zob. [online] <www.stopstalking.pl/>, dostęp: 20.10.2013.

Orzecznictwo:

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2013 r. (III KK 417/13), LEGALIS nr 753717.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 stycznia 2001 r. (V KKN 504/00), „Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa”, nr 7–8, poz. 57.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 27 czerwca 2013 r. (I ACa 406/13), LEGALIS nr 738772.

Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 19 lutego 2014 r. (II AKa 18/14), LEGALIS 804544.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 2014 r. (III KK 423/13), LEGALIS nr 994598.

Opracowania:

Filar M., *Komentarz do art. 190a kodeksu karnego*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2012.

Godzic W., *Znani z tego, że są znani. Celebryci w kulturze tabloidów*, Warszawa 2007.

Hyps S., *Komentarz do art. 190a kodeksu karnego*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2012.

Kubik A., *Informacje*, TVP Olsztyn, 8.01.2013.

Michalska-Warias A., *Komentarz do art. 190a kodeksu karnego*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2012.

Mozgawa M., *Komentarz do art. 190a kodeksu karnego*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2012.

Pyżalski J., *Agresja elektroniczna wśród dzieci i młodzieży*, Sopot 2011.

Rojek Ch., *Celebrity*, Londyn 2001.

Zoll A., *Komentarz do art. 190a kodeksu karnego*, w: *Kodeks karny. Część szczególna*, red. A. Zool, Warszawa 2013.

Źródła internetowe:

<<http://dziennikzwiazkowy.com/polecamy/czlowiek-dzieki-ktoremu-przezyl-prezydent/>>

<<http://ms.gov.pl/pl/archiwum-informacji/news,1817,10,uporczywe-nekanie-stalking-ministerstwo.html>>

<<http://statystyka.policja.pl/st/informacje/79384,dok.html>>

<http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,126765,7147357,Milosc_do_dentystki_zaprowadzila_go_do_wiezienia.html>

<http://wroclaw.gazeta.pl/wroclaw/1,35771,16478210,Zabojca_bylej_Miss_Polski_ranil_nozem_kolejna_osobe.html>

<http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_058_08.PDF>

<<http://www.lidiapiechota.pl/p/stop-stalking.html>>

<<http://www.sport1.pl/O-wiadczenie-Doroty-wieniewicz/a83944>>

<<http://www.stopstalking.pl/>>

<<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/zaczelo-sie-od-kochem-skonczylo-na-zabije,162963.html>>

<<http://www.victimsofcrime.org/our-programs/stalking-resource-center/stalking-laws>>

Streszczenie

Autorzy artykułu podjęli próbę przeprowadzenia analizy przestępstwa uporczywego nękania na gruncie prawa karnego, a także ukazania jego przyczyn. Rozpowszechnieniu tego zjawiska sprzyjają dynamicznie rozwijające się technologie społecznego komunikowania, w tym Internet i wszelkiego rodzaju telefonie mobilne. Autorzy przywołują przykłady nękania osób powszechnie znanych (medialnych), w tym przez wiele lat stalkowanej dziennikarki z Olsztyna, zwracając uwagę na bezskuteczność organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

S u m m a r y

The crime of stalking commonly known people

The authors of this article undertook an attempt to analyse the phenomenon of stalking on the basis of criminal law and tried to show its causes which are rooted in the rapidly developing social communication technologies, including the Internet and all kinds of mobile telephony. The authors focused their attention on a variety of examples of celebrity harassment (in media), including a journalist from Olsztyn who has been stalked for many years, to which the law enforcement agencies and the judiciary have been ineffective.